

Hans Lödén föreläste om Sveriges utrikespolitik i brytningstid "mellan Ryssland och Nato"

Mellan Ryssland och Nato

Professor emeritus Hans Lödén föreläste på ett högaktuellt tema vid Kristinehamns FN-förenings senaste möte. Han talade om Sveriges utrikespolitik i brytningstid "mellan Ryssland och Nato" inför stor publik med stark manlig övervikt. Vi fick en initierad exposé över 200 år av alliansfrihet. Intresset var stort och frågorna många.

Med ett långt förflutet som forskare i svensk utrikespolitik och om hur människor upplever terrorhandlingar uttalar sig Lödén med både pondus och objektivitet. Att han dessutom har en barndom i Kristinehamn och åtta år som lärare bakom sig har säkert gett en god grund att stå på.

Redogörelsen började med de första hundra åren, när Karl XIV Johan i ett hemligt brev till England och Ryssland 1834 utlovade "sträng och oberoende neutralitet" vid ett eventuellt stormaktskrig. Sverige upplevde då ett hot i närområdet efter förlusten av Finland 1809. Neutralitet avser position i krig medan alliansfrihet avser position i fred. Neutralitetspolitik förs i fredstid.

Under första världskriget var Sverige, Norge och Danmark neutrala, och även Finland sedan de blivit självständiga efter ryska revolutionen 1917. Nationernas Förbund (NF) bildades 1920, vilket var första

gången en organisation bildades i syfte att länder skulle hålla fred. Sverige blev medlem först efter hård debatt. På sinsemellan olika grunder var högerpartiet och vänstersocialisterna emot. NF visade sig vara tämligen maktlöst när konflikter uppstod. När Mussolinis Italien angrep NF-medlemmen Abessinien (nuvarande Etiopien), ingrep inte NF militärt utan beslutade bara om ekonomiska sanktioner mot Italien. Då några länder ställde sig utanför, blev dessa ganska tandlösa.

Vid andra världskrigets början förklarade sig 17 länder neutrala, bl.a. de nordiska länderna. Av dessa bibehöll tre länder sin neutralitet genom hela kriget – och det var de länder som klarade sig undan angrepp, nämligen Sverige, Schweiz och Portugal.

På initiativ av Sverige föreslogs 1948 skapandet av ett skandinaviskt försvarsförbund som ett alternativ till Nato, som var under förberedande. I förhandlingarna stod i synnerhet Sverige och Norge långt från varandra. Danmark, Island och Norge valde i stället att gå med i Nato, medan Sverige höll fast vid sin alliansfrihet. Finland med sitt utsatta läge hade ingått en s.k. vänskaps-, samarbets- och biståndspakt med Sovjet 1948. Vid den här tiden hade Sverige ett överlägset försvar jämfört med de nordiska grannländerna. Vi hade det fjärde största flygvapnet i världen och räknat i BNP per invånare den fjärde största försvarsutgiften.

Under kalla kriget förde Sverige en aktiv utrikespolitik, bl.a. genom att kritisera stormakterna och genom biståndsarbete inriktat på relationer med tredje världen. Den s.k. Marginaldoktrinen utgick från att Sverige skulle hamna "i marginalen" av en konflikt mellan stormakterna. De resurser som Sovjetunionen skulle kunna avvara för att sätta in mot Sverige antogs bli starkt begränsade. I händelse av krig var svensk neutralitet den första optionen. År 1938, inför det andra världskriget, beslutade dock den socialdemokratiska riksdagsgruppen i ett hemligt möte att om kriget skulle drabba oss, skulle "den andra optionen" gälla, nämligen att vi ska tillhöra västmakterna. Orsaken till hemlighetsmakeriet var att det under andra världskriget funnits starka krafter ända upp på ÖB-nivå som förespråkade att Sverige skulle delta i ett tyskt anfall på Sovjetunionen. Militären ansågs därför inte pålitlig.

Ett hemligt samarbete med västmakterna pågick under kalla kriget. Det byggdes t.o.m. landningsbanor för tungt bombflyg, trots att svenska försvaret bara hade små och lätta flygplan. De skulle användas om amerikanskt flyg skulle behöva retirera till Sverige. Informationen om samarbetet med väst förmedlades muntligt mellan avgående och tillträdande regeringar. Olof Palme ska ha varit den siste politikern som kände till det. Då den borgerliga regeringen tillträdde 1976 informerades den moderate försvarsministern Eric Krönmark informerades men förde inte informationen vidare till Bohman (som var "för lösmynt") eller till Fälldin (för att det var känsliga uppgifter).

Efter Berlinmurens fall och Sovjetunionens upplösning förändrades det politiska klimatet, och USA och Ryssland kunde t.o.m. samarbeta inom ramen för FN. Från 1996 har det skett en medveten nedrustning i Sverige, då krigsriskerna ansetts ha minskat avsevärt. Lödén menar att i princip hela försvaret skars bort under åren 1990-2009. Bristerna i det förr så starka svenska flygvapnet blottades när ryska bomb- och jaktplan i anfallsformering närmade sig Sverige i ett simulerat anfall under "ryska påsken" 2013. Då var det danskt jaktflyg som skickades upp men inte hann fram innan de ryska planen vände om.

Den svenska solidaritetsdeklaration, Sveriges samarbetsavtal med Finland liksom värdlandsavtalet med Nato har tillkommit under senare år. Balkankrigen, Irakkriget, Rysslands förändrade politik i sitt närområde och i slutänden invasionen i Ukraina i februari är några av de konflikter som förändrat

världsläget. Rysslands aggressivitet och oberäknlighet är ytterst anledningen till Sveriges Natoansökan.

Inriktningen av vår försvarspolitik ändrades 2014. Men förändringen tar lång tid. Det går snabbt att nedrusta men långsamt att upprusta! Åtagandet inom Nato utgår från att 2% av BNP läggs på försvaret. Nuvarande siffra är ca 1,2%. Som jämförelse var motsvarande siffra under kalla kriget som lägst 3% och som högst 5%.

Nu går en lång era av alliansfrihet mot sitt slut. Om vi nu varit helt alliansfria...